

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Tjandreiziger

Auteur: Bianca Stigter

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.1, pp. 53-55.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

COLUMN

Tijdreiziger

Bianca Stigter

Ter ere van *Skripts* veertigste jaargang wordt de column in deze jaargang verzorgd door een oud-redacteur, dit keer door Bianca Stigter. Zij was redacteur van *Skript* van 1986 tot 1988. Na haar studie geschiedenis werd ze redacteur cultuur van *NRC Handelsblad*. Ze publiceerde de essaybundels *Goud uit stro* (2002), *De ontsproten Picasso* (2008) en *Per ongeluk expres* (2011). Ze was een van de producenten van de film *Twelve Years a Slave* (2013) en regisseur van *Three Minutes - Thirteen Minutes - Thirty Minutes. A lengthening* (2015). Stigter werkt nu aan *Atlas van bezet Amsterdam. Gids naar 1940-1945*, een uitgebreide versie van *De bezette stad. Plattegrond van Amsterdam 1940-1945* (2005).

Gisteren las ik een citaat van de Amerikaanse schrijver James Baldwin: 'Geschiedenis is niet het verleden; het is het heden. We dragen onze geschiedenis mee. We zijn onze geschiedenis.' Een mooie stelling, ronkend en vaag genoeg om als motto te kunnen dienen voor van alles en nog wat, zelfs misschien voor de drijfveren van een geschiedenisstudent. Of niet. Mijn wensen gingen en gaan verder: ik ben geboren met de drang om te ervaren hoe het vroeger geweest is; niet alleen om te weten hoe het zo gekomen is, maar ook om hoe het was, ja, *wie es eigenlijk geweest ist*. De tragiek van de historicus die tijdreiziger had willen worden. Tweede keus. Van ruïnes houd ik juist niet; die geven vooral aan dat het verleden vergaan is. Voorbij en o voorgoed voorbij. Dat kan zeker zijn charme hebben, maar mij is het niet genoeg. Het verleden is het mooist als je het denkt te kunnen betrappen. Op het Griekse eiland Naxos ligt in een marmergroef een beeld dat niet afgemaakt is; het is nu al 27 eeuwen onaf. Het omgekeerde van een ruïne. Daar wil ik nog eens een tijdreis naar maken.

Gelukkig zijn er dus andere hulpmiddelen om het verleden binnen te gaan: een tekst, document, een kunstwerk, feit of fictie, binnen of buiten de wetenschap. Op zoek naar de historische sensatie kun je niet al te kieskeurig zijn. Ik ben zelfs een keer in het Archeon gaan logeren.

In mijn stukken en boeken heb ik de geschiedenis vaak via de kunst gezocht. Kunst is vaak het enige wat er van een periode is overgebleven, door het materiaal en/of door de manier waarop er voor dat materiaal gezorgd is. Rechtvaardig lijken de keuzes van de tijd nooit. Ik had in ieder geval andere keuzes gemaakt. Uit het middeleeuwse Dorestad bij Wijk bij Duurstede, een van de grootste archeologische opgravingen ooit uitgevoerd

in Nederland, zijn bijvoorbeeld honderden ijzeren staafjes waarmee mensen hun oren schoonmaakten gevonden en één gouden broche. Meestal zijn het de rijken en machtigen van wie wat bewaard blijft, of blijft datgene bewaard waar wij nu nog waarde aan hechten. De armen en onderdrukten hebben veel minder sporen kunnen nalaten. Van tot slaaf gemaakten zijn vooral hun ketenen bewaard. De geschiedenis van voor de tijd dat fotografie en film waren uitgevonden is sowieso in het nadeel. Onze tijd is zo ingesteld op deze twee media dat alles wat voor hun uitvinding gebeurde een nieuwe prehistorie lijkt (er zou een nieuwe term voor moeten worden ingevoerd, de prefotografie). Van het boek *Twelve Years a Slave* werden, nadat er in 2013 een film van was gemaakt, meer exemplaren verkocht dan in alle jaren sinds de verschijning van het verhaal van Solomon Northup in 1853.

In dit geval was er fictie nodig om de geschiedenis tot leven te wekken, maar soms kan hetzelfde effect met langdurig bronnenonderzoek bereikt worden. Ik werk al jaren aan een boek over Amsterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een eerste versie verscheen al in 2005, nu gaat het om een veel uitgebreidere versie: een gids naar 1940-1945. Door de combinatie van verschillende bronnen, van politierapporten en krantenartikelen tot memoires en monografieën, ontstaat soms de illusie dat je met de kennis van toen door de stad kunt lopen, van een gaarkeuken langs een NSB-kringhuis tot eethuisje voor de koeriers van een verzetsgroep. Sommige straten herbergen onverwacht zoveel interessante adressen dat ze oneindig lijken, zoals de Jan van Eijckstraat in Zuid, waar niet alleen een aantal kantoren van de Joodse Raad zat, maar waar ook een familie zelfmoord pleegde en een Groningse hoogleraar opgerold in een tapijt als onderduiker werd bezorgd.

Gevolg van deze brede aanpak is dat je er eerder minder dan meer van gaat begrijpen, maar misschien is dat nu eenmaal de bittere oogst van onderzoek. Kennis biedt nooit verlossing. In de Vondelstraat in West vond ik meer dan twintig vermeldenswaardige adressen, waaronder de winkel waar Jeugdstormers hun uniform konden kopen, de onderduikadressen van fotografe Maria Austria en *Vrij Nederland* hoofdredacteur Henk van Randwijk en de vrijmetselaarsloge die door de bezetter in een depot voor de meubels van gedeporteerde joden werd veranderd. Ferdinand Aus der Fünt en andere *Hauptsturmführers* zochten hier sofa's en likeurglaasjes uit voor hun Amsterdamse appartementen.

Zo wordt Amsterdam een stad vol verhalen, een zo meerstemmig mogelijke compositie over bezetting, vervolging, collaboratie en verzet. Als ik nu door de stad loop, is het verleden het heden.

foto door André
Bakker
(bron: Atlas Contact)